

KUTUBXONASHUNOSLIKGA OID DASTLABKI FIKIRLAR

Mambetova Ayxan Abat qizi

Ózbekiston Davlat san'at va madaniyat instituti

Nukus filiali 3-bosqish talabasi

Annontatsiya: Ushbu maqolada “Kutubxonashunoslik” fanining yaralishi, dastlabki kutubxonalarning tashkil etilishi va kutubxonalardagi axborot manbalari haqida malumotlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Kutubxona, kitob, kutubxonashunoslik, qag'oz.

Abstract: This article describes the creation of the science of "Library Science", the organization of the first libraries, and the information sources in the libraries.

Key words: Library, book, librarianship, paper.

“Kutubxonashunoslik” fanining paydo bo'lishining obyektiv sabablar bilan shartlarning yaxlit yig'indisi eramizdan avvalgi II miñ yillik o'rtasida birinchi kutubxonalar paydo bo'lishi bilan aloqador.

Eng eski kutubxonalarning ko'payishi bilan ularning xizmati haqida asta sarakinlik bilan axborotlar to'plash kuzatildi va bor bo'lgan ma'lumotnomani, ularning tahlilin, sintezin, kutubxonalarni tashkil etishding eng yaxshi usulların va boshqalarni tushinishning obyektiv zárurligi mavjud edi.

Markaziy Osiyoda birinchi kutubxonalar IV-VI asrlarda vujudga kelgan. O'rta asrlarda kutubxona fikri ustida o'shmas iz qoldirdi : Óaribdagi kutubxona suvyarasi sohasında jamaatniñ monopoliyani va kutubxonalarning paydo bo'lishi, ayniqsa diniy joylarda va bo'lak hukmdarlardıñ saroylarında Sharqta diniy yo'nalishke sabab bo'ldi. Kutubxonalar “ruxaniy madaniyat”ining tarqalishi odati sifatida ko'rilgan va bül yondoshuv ularning mundariyasi va taraqqiyotini oldinnan belgilab qo'yilgan. Asosiy e'tibor kitobni saqlash va kitobni boyitishga qaratıldı, ularni joylashtirmoq, kataloglash va foydalanish emas. VIII asrda Markaziy Osiyodagi kutubxonalarning qad ko'tarishiga hissasin qo'shadigan ahmiyetli shart boshlandi. Samarqandta yaxshi sifatli qag'oz ishlab chiqarila boshlandi. Manaviy madaniyatning ulug' olimlari Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Ahmad Faróniy, Al - Xorazmiy va Sharqning boshqa mutafakkirlari faoliyat olib bordi. 17 yoshida Abu Ali ibn Sino Buhara Amri Saroy kutubxonasida ishlagan, va u júda qiziqarli bo'lgan fikrini yozgan :- “men ko'p xonalardan iborat kitoblar qo'ylarmasiga kirdim va har bitta xonada ko'plab kitoblar mavjud edi. Har bitta xonada arabcha kitoblar va oyatlar, ikkinchisida huquqshunoslikga va har bitta xonada sohaga tegishli kitoblar mavjud edi. Men Ilmfandagi ilg'or ajdodlarimning kitoblar ro'yxatini oqidimm. X asrda saroy kutubxonalarida klassifikaciyalash uslublari qollanilib, barcha adabiyotlar tegishli

tizimlarga kiritildi, mehnatni bo'lishtirish kuzatildi. G'aribda "eretik" adabiyotga o'qish taqiqlangan, " noto'g'ri yozilgan" kitoblarning tizimlari tarqalgan. Bu vaqtda kutubxona fanining fikri turli ko'tsatishlarda, risolalarda, kitob savodxonlarining estaliklarida aks ettirilgan edilar. O'rta asr kutubxonashunoslik fani xossasi kutubxonani faqatgina tor doirada bo'lgan kitoblar yig'indisi sifatida tushinish edilar.

XI-XII asrlarda O'rta Osiyo xalqlarining madeniy hayotida sodir bo'lgan yangi hodisalardan biri mamlakatlik arxivlar va kutubxonalarining barpo etildi. Bu davrdagi kutubxonalar haqida tafsilotlar saqlanib qolingan. G'aznaviyalar davrida Xorazm, Ray, Hamadon, Isfaxon kabi yirik shaharlarning kutubxonalari Xurosondagi barcha iste'dodli va o'qimishli kishilarni o'ziga tortuvchi markazlar bo'lib qolgan edilar, deb yozadi akademik A. A. Semyonov. Mog'ullar okkupatsiyasidan ilg'or kunlarida Marvda o'n juda yirik kutubxona bo'lgan. Ulardan biri bo'lgan Aziziya madrasasi yonidagi kutubxonada 12 mingta tomga yaqin kitob mavjud edi. Bu kutubxonada Beruniyning 30 dan ortiq ilmiy risolasi saqlangan. Urgenchta Shahobiddin Xivakiy kutubxonasi belgisi bo'lib hisoblangan. O'rta Osiyoning juda ko'p yirik shaharlaridagi masjid va madrasalar yonida ham kutubxonalar bo'lgan.

Fransiyadagi revolyuciya davrida (1789-1794-yillar) kutubxonalariga fuqoralar uchun maktab tariqasida qaralib, maktab va maktabdan tashqari talimning rivojlanishiga alohida e'tibor berilishi natijasida kutubxonashunoslik fanida ham sezilarli rivojlanish yuz bera boshladi. Jamotchilik kutubxonalari, alohida kutubxonalar haqidagi fikrlar paydo bo'ldi va amalga oshirila boshlandi.

XVIII asrning oxiri —XIX asrning boshlarida jahonda kutubxonashunoslik fanining rivoji uchun shart-sharoitlar yaratilib borishi sababdan jetarli darajada tajriba to'planadi, muayyan g'oyalarni amalga oshirishi uchun tamallar paydo bo'la boshladi.

Foyalanilgan adabiyotlar:

1. O. Qosimova, T. Yesimov. Umumiy kutubxonashunoslik. T., « O 'qituvchi», 1994.
2. Davlatov S.X, Nosirov O', Berdiyeva Z.Sh, O'rozov A.N. Kutubxonashunoslik. O'quv qo'llanma. Toshkent. 2021.-423 b.
3. E. Oxunjonov. Vatan kutubxonachiligi tarixi. 1-qism. T., «Adolat», 2004.
4. <http://fallar.org>
5. <http://dialogue-irk.ru>